

Érdek-es?¹

(n)Ö: A kiadott téma: az érdek-es. Érdeklí?

Ö: Épp ez az, nem tudom, majd meglátjuk. Az érdekes, mint főnév újkeletű szó, kivéve a „teszi az érdekeset” [faire l'intéressant²] kifejezésben, amittől engedelmével most eltekintek. Jelentése nem ugyanaz, mint a jelzőé, vagyis nem azt jelenti: 'ami érdekel', hanem inkább azt, ami adott esetben érdek-lődést válthat ki.

(n)Ö: Úgy érti, előfordulhat, hogy az érdek-es nem vált ki érdek-lődést?

Ö: Igen, ez csupán hanglejtés és szituáció kérdése. Ahogy ki-ejtjük, már a hangszín ügyes árnyalásával is módosíthatjuk e szó tartalmát. Így közölhetjük például azt: „Engem ez nem fog érdekelni, meghagyom másoknak”, és azt is: „Egyelőre félreteszem; de azt hiszem, kezdek vele még majd valamit, nem árt melegen tartanom”; vagy színlelt és erőltetett csodálkozást, sőt akár 'udvarias megvetést is: „Mosom kezeimet”, vagy esetleg: „Te jó Isten, ez aztán a nekem való téma, csak nyugodtan, nem szabad elkapkodni! (Fenntartandó a megfelelő száj számára).

- (n)Ö: Értelme tehát a farkasétvágytól egészen a teljes étvágytalanságig terjedhet?

Ö: A vágyakozás tüzétől kezdve akár minden befektetés megtagadásáig.

(n)Ö: Ez tehát egy olyan szó lenne, amely a legellentétesebb értekeket veszi fel? Így semmit nem jelent.

¹ Jean-François Lyotard: „Intéressant?” In *Moralités Postmodernes*, Paris, Galilée, 1993, pp. 49–61.

² A magyar nyelv nem rendelkezik olyan kifejezéssel, amelyben az érdekes — a francia szókapcsolattal megegyező értelemben — főnévi helyzetét megtartaná. (Ford. megjegy.)

Ő: Mindenesetre nagyon kényelmes szó. Egyaránt felfüggeszti a kötelezettséget és a felmentést. Hatótávolsága igen kicsiny. Mindig gondolatjel követi. A hang egyik árnyalata az igen felé, a másik a nem felé tereli. De mindig azt jelenti: „talán”. Óvatos szó, amelyet más óvatos szavakhoz hasonlóan, mint például az „egy kicsikét”, a „valahol”, kortársaink gyakran használnak.

(n)Ő: Ha tőzsdei tanácsadója egy érdek-es befektetési lehetőségre hívja fel a figyelmét, azért nem árt az sem, ha biztosítja önt afelől, hogy az adott dologba valóban érdek-es befektetnie.

Ő: Nyilvánvalóan. Ekkor a szó jelzőként szerepel. De csak abban az esetben, ha semmi olyan irányváltás nem történik, ami befolyásolná a kamatszámítást. Az ügynököm nem tudja teljes egészében ellenőrzése alatt tartani a helyzetet. Mindenképpen marad egy rész, ami nem több, mint lehetséges. Amikor azt mondjuk: „érdek-es”, azt a határvonalat jelöljük meg, ami a valószínű jövődelmet a biztostól elválasztja. A haszon lehet valószínűtlen, állhat távol a biztostól, vagy egészen közel hozzá.

(n)Ő: A fogalmat tehát a valószínűségszámítás tárgykörébe utalja?

Ő: Ebben az értelemben leginkább az ön tőzsdeügynöke használja. A szó jelentése azonban ennél jóval tágabb lehet. Például amikor a műkritikus kijön egy ismeretlen festő első kiállításáról és azt mondja magában: „Érdekes”, az alatt azt érti, hogy talán ki kellene állnia a művész mellett. Ha a kollégájának csak ennyit mond: „Érdekes...”, a másik azt úgy értelmezi, hogy a továbbiakban nem akar vele foglalkozni. Ha pedig azt kérdezi tőle: „Te ezt érdekesnek találod?”, az azt jelenti, hogy neki pillanatnyilag nem tetszik, és talán le is fogja húzni. Vajon ezekben az esetekben lehet számításról beszélni?

(n)Ő: Inkább arról van szó, hogy habozunk, és egy kis gondolkodási időt kérünk. Mindig egy külön fenntartott idődarabkát.

Ő: De az, hogy gondolkodunk, annyit jelent csupán, hogy kívárujuk, hogyan hat a mű a kritikusra. Először is, hogy kívált-e egyáltalán valamiféle kommentárt vagy sem. Abban a pillanatban, amikor a kritikus tollat ragad és írni kezd a műről, már tudja, hogy számára a mű érdek-es, és azt is, mi az, ami érdekl. Az érdek-lődést arról lehet felismerni, hogy az érdek-lődő a festmény hatása alatt szavakkal és mondatokkal költekezik. Hogy dicsér-e, vagy kritizál, nem számít. Ha egyszer a mű megéri a kommentálást, az azt jelenti, hogy a kritikus érdek-esnek találta, hiszen a szövegébe munkát fektetett, és kockáztatott vele.

(n)Ő: Egy nő érdek-esnek talál egy férfit, s ezt értésére is adja. Ezáltal kockáztat, vagyis, ahogy mondani szokták, „felvállalja”, kitarulkozik, bár semmi garancia nincs arra, hogy a másik ezt „díjazza”.

Ő: A két eset tényleg hasonlóknak tűnik. De vajon vallomásával a nő igazán nem számít semmiféle nyereségre? Honnan tudhatnánk? Egyáltalán a nő maga tudja ezt? Úgy gondolja, hogy a vágy kérés nélkül is képes megnyilvánulni? Pedig a kérés ténye már önmagában is értékelendő. Ami az értékelés fontosságát, sőt esedékességét illeti, elismerem, hogy szép hölgyünkkel kapcsolatban sok minden ugyan nem világos, de az igen, hogy vallomásának, akár csak a kritikának a hátterében, kétségkívül érdek-lődés áll. Azt mondom, hogy a tárgy, azaz a festmény, a férfi érdek-es, és befektetünk, még ha nem is tudjuk pontosan, milyen hasznot is várunk. Érdek-es az, amit akkor is értékelünk, ha kiderül, hogy elszámoltuk magunkat.

(n)Ő: Olyan befektetés tehát, amellyel elveszítjük az alaptőkét?

Ő: Nem elveszítjük, kockára tesszük.

(n)Ő: S ez érdekektől mentes érdek-lődést keltene?

Ő: Érdekektől mentes? ez nem a legjobb kifejezés. Ön most nevet ugyan, de ez a paradoxon az esztétikai érzés elemzésének klasszikus motívuma, legalábbis Kant óta. Lelki beállítottság ez, amelynek nem áll érdekében, hogy kisajátítsa magának a tárgyat, de még csak az sem, hogy annak jelenléte megérintse. Amelynek nem az a célja, hogy tárgya által gazdagodjon, hogy általa valamit igazoljon, vagy hogy benne élvezetre leljen. Úgy vélték, ezért van az, hogy az ízlés — ahogy annak idején a szép érzését nevezték — nem tud érveket felsorakoztatni: nincs olyan megfogható rendező elv, amely irányítaná. Persze hamar képes az ember érzékenységére hatni, de racionális úton az ízlés nem vezethető le. Hasonlítsa össze a dialektikával: az is ugyanúgy érdek-es, mint a tőzsdei kalkuláció, mert az értelmet, az elmét teszi érdekeltté. Az érvelés befejezéseként levont következtetés az értelem számára hasznot jelent. Egy egész vagyont költött el implikációkból: „ha p, akkor q”, és ezért cserébe a végén egy szilárd alapon nyugvó bizonyosságot nyer: „tehát r”.

(n)Ő: Tehát ön kétféle érdek-est különböztet meg: az egyik az érdektelenségre vezet, a másik határozott érdek-lődést vált ki. Az egyik veszteség, míg a másik nyereség.

Ő: Úgy érti: az egyik esetben a művészet és a szerelem iránti érdek-lődésről van szó, míg a másikban arról, amit a meggyőződés és a pénz vált ki... Szó sincs róla! Legalább két kifogás merül fel e fe-

losztás ellen. Először is kezdő lépésként mindkét esetben adni kell. Az ön példájában szereplő hölgy a vallomását adja, az én kritikúsom a munkáját, de a bankár is vásárol, készpénzt ad ki, és azt ingóságokba fektetett tőke formájában kockáztatja; aki pedig logikával foglalkozik, az hitelezőinek ismeri el a „jó” predikátumokat, amelyek révén eljuthat a bizonyítandó állításhoz. Talán egyedül a fősvényt nem érdekli semmi, mert a fősvény retteg minden lehetőségtől. Számára a „megkapod” semmilyen körülmények között sem hasonlítható össze azzal, hogy „tessék”. Az érdek-es mindig egy, a birtoklással ellentétes mozdulatot vált ki, még ha ezt az elengedő gesztust azonnal el is fojtjuk, és ha nem tudjuk is kiejteni magát a szót: „érdek-es” anélkül, hogy egy gúnyos mosollyal rögtön meg ne tagadnánk. De létezik-e érzelmi fősvénység? Amikor valaki gondosan ügyel arra, nehogy bármi: egy tárgy, egy személy, vagy egy helyzet megérintse, olyannyira, hogy ezeket nem hajlandó még egy pillanattig sem érdek-esnek ítélni... Sőt, még csak annyit sem ismer el, hogy a befektetés kockázattal jár: erről egyszerűen nem vesz tudomást.

(n)Ő: Ezt úgy hívják: elfojtás, megtagadás, gátlás stb.

Ő: Vagy az én túlzott megnövekedése: csak azt értékeljük benne, ami és azt, amivel bír; túlértékeljük, a többi pedig semmi.

(n)Ő: Továbbá ezt az egofiliát egy biztos befektetésként kell elképzelni: én, legalább én az vagyok, aki vagyok, és kockázat nélkül befektethetek saját magamba. Úgy gondoljuk, ezzel megkíméljük magunkat a mindent megmászító időtől és mások gyerekes állhatatlanságától is.

Ő: Végletes fősvénység. Nem az érdek-lődés elvesztése, mint a melankólia esetében, hanem annak az egóra való visszahajlása és koncentrációja. Ettől fogva az ego mumifikálódik, azonos önmagával, teljes egészében az, ami: halott élet, ahogy mondják. De talán túl gyorsan haladunk. Az egotizmusban még van érdek-lődés, mégpedig hatalmas érdek-lődés önmagunk iránt, mégsem hoz semmi hasznot. Semmi nem ér annyit, hogy egy halom aranyat kockáztassunk érte, de a halom mindent megér, és mindent elér. Nem hoz hasznot, hiszen az maga a haszon, a bizonyosság. Nem hozhat semmit, hiszen maga sem hozható összefüggésbe semmivel. Ami viszont összefüggések nélküli, az az abszolút. Nácisz és Nácisz között *interesse* annyit tesz: *esse*.

(n)Ő: A második ellenvetése?

Ő: Várjon, befejezem. Lehet-e az én önmaga iránti érdek-lődése ennyire tiszta? Lehetne, ha az én olyan tiszta tárgy lehetne,

amely érzéketlen az idő múlásával és annak véletlen eseményeivel; másokkal és mások igényeivel szemben.

(n)Ő: Valóban, Harpagonnak és Nácisznak állandóan óvnia kell tárgyát az esetleges „kívülről jövő” káros hatásokkal szemben.

Ő: És ez a „kívül” nem esik a tárgyon kívül. Minden tárgy, ideértve az ént is, múlandó. Ha ilyenekbe fektetünk be, az mindig magában rejti a veszteség lehetőségét.

(n)Ő: Ez a befektetés tehát csak érdek-es, mégpedig a régi értelemben véve: az egomániás és egója között akadályok interferálnak és számítanak. Azt a fajta élénk érdeklődést váltják ki, ami rendszerint az akadályozóhoz kapcsolódik. Fáradságos ellen-befektetéseket követelnek, kiadásokat gyanakvás és stratégiák formájában, ezekre a kiadásokra pedig a fősvényt és a gardedámot (*A nők iskolájá*-ra gondolok) vagyonának megóvására való törekvése bírja rá. Azaz lényegében a „tessék” helyett a „nem kapod meg” rémképe. Ez elég ahhoz, hogy aki semmit sem akart adni, reagálásával erejéből pazaroljon, tehát hogy ezáltal mégis költekezzen.

Ő: Ezek szerint levonhatunk egy olyan következtetést, amely szerint minden esetben, legyen az pénz vagy szerelem, az érdek-es azt kívánja meg tőlünk, hogy fizessünk, ha másért nem, azért, hogy ne kelljen fizetnünk. Az egyetlen alternatíva nem az volna, hogy bizonyos tárgyakra túlzott befektetés jut, hanem hogy semmibe se lehesse befektetni, hogy minden érdektelennek számítsa.

(n)Ő: Melankólia, depresszió?

Ő: Vagy inkább az, amit a sztoikusok *adiaphora* néven hirdettek: hogy nincsenek különbségek, differenciák. Az *interesse* elhatalasztást is jelentett, időbetoldást, amely ahhoz elég, hogy a dolgok sürgősségét felmérjük és egymással összevessük: a legérdekesebb az, ami nem várhat sokáig. Márpedig ha általános érdek-telenséget mutatunk, akkor minden ugyanabban az ütemben történik: ugyanabban a ritmusban ápoljuk Epiktétosz lábtörését, teljesítjük állampolgári vagy házasársi kötelességeinket, beszélünk és hallgatunk, halunk meg a háborúban vagy élvezzük a bukolikus békét, vagy szenvedünk rabszolgasorban, vagy vállaljuk fel a birodalom irányításának feladatát. Egyik sem önmaga miatt érdek-es.

(n)Ő: Be kell látnunk, hogy a Sztoa igen csábító.

Ő: Egyáltalán nem! A Sztoának önmagában kell érdek-telenné lennie.

(n)Ő: Ismerje el, hogy a haszon visszautasításában van egy másodlagos haszon...

Ő: Elismerem, és ez egyben a második ellenvetés volt, amely tulajdonképpen nem más, mint az első ellenvetésnek egy másik megfogalmazása. A közmondás ezt sokáig így fejezte ki: nyer, aki veszít. Ha minden különbségtől eltekintünk, a császár is és a rab-szolga is, mind a kettő a maga helyén, elnyeri azt a tiszteletet parancsoló különbséget, amit az biztosít, hogy ők a világ rendjével, úgy, ahogyan az van, összhangban vannak. A kelet visszhangja... Arra a kérdésre: „Milyen előnye származik a zen gyakorlatokból?“, John Cage azt válaszolta: „Semmi, ugyanazok maradunk ugyanazon a helyen, de három hüvelykkel a föld felett.” S ez nem kis előny. Ön a minimummal dolgozik, vagyis a zenében egészen a nem-komponálásig és a csendig megy el, és ezzel eléri a maximumot: de nem ám egy jó pozíciót, nem azt, hogy a közönség meghódításával biztosítsa magának a nyereséget, nem is azt a jövedelmet, amit a belső elégedettség jelent: hanem a felemelkedést. A felemelkedés vagy a felmagasztosulás azonban nem mérhető. Ami keleten három hüvelyk, az a keresztény nyugaton mennybe emelkedés.

(n)Ő: Eszembe jut Freud: a neurózisban van egy másodlagos haszon. Betegek vagyunk és szenvedünk, de amit betegen kibírunk, azt nem bíránk ki... egészségesen.

Ő: Szerencsére e gyanús elméletek szerint az egészség csak egy pszichotikus állapot.

(n)Ő: Ez túlzás.

Ő: Mondjuk akkor, hogy rögeszmés állapot, minimum. Röviden: mindennel szemben közömbössé válunk, úgy értem, a „kis a-k”-kal szemben, és egyedül a „nagy A”-ra összpontosítjuk minden érdek-lődésünket. Ez egy célt, egy célon túli célt jelent. És egy érdek-lődésen túli érdek-lődést, nem?

(n)Ő: Az imént Kantot idézte. Emlékszik, ugyanez az átfordulás került szóba a fennkölt kapcsán is. Ez egy olyan érzés, amely ellentétes az értelem és az érzékenység érdekeivel. De ez a *Zweckwidrigkeit*, ez az anti-cél a lélek alapvető rendeltetése szempontjából végcél. Azáltal, hogy nem élvezzük a természet és a művészet gyönyöreit, hanem csak ezek jelentéktelenségét érezzük, a lényeg felé fordulunk: afelé, hogy létezik ábrázolhatatlanság. Micsoda érdek-lődésre tarthat számot az ilyen!

Ő: Tudja, egy vérbeli bankár talán éppen ezt keresi. Nem azokat a nyereségeket, amelyekre tőkije jó kihelyezésével tesz szert, hanem a teljes áthelyeződést és az abszolút nyereséget. A vagyon-

gyűjtésben ugyanaz az abszurd logika fedezhető fel, mint a szent-ségben vagy a hódításban: mindent odaadunk és mindent elvesztünk, hogy mindent elérjünk. Achab, aki akkora szenvedéllyel veti magát Moby Dick után, Nagy Sándor, aki mindenáron az Índuson túlra akar jutni, Gatsby nagyvonalú pártfogása. Aki nem veszíti el az életét ezen a világon, írja János, az nem nyeri el a túlvilágon sem.

(n)Ő: Ilyen recepttel sehová sem fogják felvenni. Nem hogy egy vállalatához, de még az égbe sem. Mert mindebben világosan látszik az érdekeltség. Amikor megjelenik majd Isten színe előtt, Ő nevetni fog: ejtetted a családodat és a javaidat, s mindezt csak azért tetted, hogy nekem imponálj. Márpedig nem szabad, hogy a szentséget az én jószágomra szóló váltónak tekintsék. Isten azt akarja, hogy az önzetlenségből származó nyereségről is lemondjunk. Fontos kérdés: mi hát az, ami Isten számára érdek-es?

Ő: Először is hadd emlékeztessenem, hogy Isten meghalt.

(n)Ő: Az elven ez nem változtat semmit.

Ő: Annyit változtat, hogy régen igenis elképzelhető volt az, hogy Isten esetleg maga is érdek-lődő, Isten hiánya azonban nem lehet az. A gnosztikusok el tudták képzelni azt, hogy Isten csak azért teremtette a világot olyan rossznak, amilyen, hogy majd megváltva kaphassa vissza. Vétkek, halál, szörnyűség, bűn, a pusztulásra teremtett világ, amelyet hitelező legnagyobb dicsőségére vissza-váltanak, még hozzá micsoda nyereséggel! A nagy *A* szórakozik a kis *ak*-kal, hogy kinyilvánítsa: nem mérhető velük össze, velük, akiknek jelentőségét egyedül az adja, hogy önmagukat keresztre feszítve maguk is kifejezésre juttatják: a nagy *A* dicsősége mellett érdek-lődést ők nem kelthetnek.

(n)Ő: És nem gondolja, hogy a kinyilatkoztatásnak ez a logikája kissé undorító?

Ő: Mire céloz? Hogy a megtestesülés, sőt maga a teremtés is egy nagyszabású egomániás kalkuláció eredménye?

(n)Ő: Azon tűnődöm, hogy Istentől megfosztott kortársaik óvatos szavaikkal: „Ez érdek-es...”, talán bölcsebbekké váltak, mint a maga gnosztikusai. Azt gyanítják, hogy az etika, még a legtisztább etika is lehet érdekelt, tehát elfogult. Hiszen az erény is működteti a rendszert, még ha egy ideig úgy tűnik is, hogy szembenáll vele. Cato hasznos volt a köztársaság számára. A rendszernek mindig szüksége van ezekre a kritikákra, ellenvetésekre, akadályokra, visszahúzó erőkre, megkérdőjelezésekre, sőt vitákra: ezek javítják a teljesítmé-

nyét. Kortársaink talán ezért ragaszkodnak annyira az esztétikai pillanathoz: sóhaj ez, a hatékonyság-elv átmeneti felfüggesztése.

Ő: Jobbat nemigen tehetnek. Egy kis időt nyernek. Átmenetileg lemondanak arról, hogy egy vállalkozás azonnal jövedelmező legyen, és ebből a lemondásból egy kevés hasznot húznak. Ez a haszon azonban nem garantált.

(n)Ő: Nem garantált nekik, a rendszer számára viszont majdnem az. Elfogadom, ha azt mondja, nincs választásunk. De itt éppen arról van szó, hogy maga a felmentés mozzanata, úgy értem az a mozzanat, amellyel a gondolat kivonja magát tényleges teljesítés szabálya alól, maga is egy teljesítményoptimalizáló szabály. A tudományoknak és a művészeteknek nagy szükségük van erre, de a politikának és a különféle technológiáknak sem kevésbé. Azt hisszük, megszabadultunk minden érdektől, hogy belemerültünk a tiszta kutatásba, de ezt a hitet csak a rendszer iránti érdek-lődés ébreszti fel.

Ő: Micsoda? E szellemi nyitottság olyan tárgyak iránt, amelyek még nincsenek, az erő, amely egy gondolatközt üresen tart, hogy a váratlan ott köthessen ki: talán tagadja, hogy e hatalom gyakorlása igazán mentes mindenféle érdektől? Vajon nem csak azért érdek-es, mert a rendszer érdek-lődik iránta?

(n)Ő: Nem azt mondom, hogy „mert”, hanem hogy „végeredményben”, a számla végeztével.

Ő: De soha nincs végső eredmény, tudja jól. Éppen a szóban forgó hatalom gyakorlásának pillanatai kényszerítenek arra, hogy a végső elszámolást mindig későbbre halasszuk.

(n)Ő: Rendben van. „Végeredményben” helyett mondjuk inkább azt, hogy „határidőre”, nem feledve ugyanakkor, hogy a határidőt mindig eltolhatjuk. De jegyezzük meg azt is, hogy e mentesítési mozzanatok gyümölcsének minden esélye megvan arra, hogy a rendszer előbb-utóbb leszüretelje. Biztos vagyok benne, éppen annyira mint ön, hogy a legkülönösebb kozmológiai tanmese, a kortárs fizika és biológia paradoxonai, a modern logika téves következtetésekre jutó okoskodása, az irodalmi, vizuális és zenei újítások mind annak a hatalomnak a termékei, amelyet teológiai metaforával „teremtés”-nek nevezünk, és hogy ez a hatalom szélsőséges esetekben — Einstein, Cézanne, Schönberg, Joyce, Gödel, Freud és végül Wittgenstein — úgy működik, hogy nem sokat törődik alkotásainak fogadtatásával. Viszont biztosíthatom önt, hogy mindez, ami bekerült a rendszer nagy nyilvántartásába, az archiválódott

is, későbbi hasznosítás céljából. Érdek-es, jelenti ki a fejlődés nélkül, hogy igazából tudná, miben is az. Ez hasznos lehet...

Ő: Ezt jelenti önnek az érdek-es?

(n)Ő: Nem, hanem azt, ami az ön meghatározása szerint a rendszer számára érdek-es, tehát az, ami a siker garanciája és kiszámítható lejárát nélkül keltheti fel érdeklődését. A művész, a tudós, a mérnök számára az érdek-es azonban egészen más.

Ő: Mégis micsoda? Arra figyelni, ami még nincs is? Függs annak a partnereknek a hívásától, akinek nyelvét nem ismeri?

(n)Ő: Nem is tudja, milyen igaza van: próbáljon meg ezen a nyelven beszélni. Egy adott természetes nyelv (vagy két, egymásra lefordítható nyelv) két beszélője között folyó társalgás, amely következőképpen egyazon előfeltevésekre és olyan mögöttes tartalmakra hivatkozik, amelyek az adott nyelvben, ill. nyelvekben a történelem során felgyülemlettek, egy ilyen társalgás aligha vezethet más eredményre, mint olyanra, amit a társalgást folytató mindkét fél tud már, akár világosan, akár nem. Legtöbbször éppen ez a társalgás szerepe: megerősíti azt, ami amúgy is jól tudunk. Mindenki megtalálja benne a maga hasznát.

Ő: Tehát nem túl érdek-es?

(n)Ő: A legkevésbé sem az. Bergson azt mondta: a társalgás nem más, mint megőrzés [conversation, c'est conservation). Így van ez a világunkban oly népszerű interjúk, megbeszélések, párbeszéd, kerekasztal-tárgyalások, viták, eszmecserék többségének esetében is. Mind arra szolgál, hogy általuk meggyőződjhessünk róla: valóban „egy hullámhosszon vagyunk” és a dolog működik. Nincs érdek-telenebb, mint ez az ismétlődő és kezdetleges kommunikációs pragmatikai gyakorlat. A hurrázás és a taps mint *a priori* alkotóelemek vannak beépítve. Szörnyen unalmas!

Ő: Miért kell felidézni ezt a nyomort, amely úgy biztosítja önfenntartását, hogy közben saját magát emészti fel szüntelenül? Ma reggel a rádióban hallottam egy riportot egy orvossal, akinek négy és fél perbe telt, míg nagy bölcsen elmagyarázta, hogy amikor az ember ki van száradva, legjobb, ha vizet iszik. Érdek-es, nem?

(n)Ő: Az egyetlen érdek-es dolog az, amikor megpróbáljuk egy másik ember nyelvét beszélni, amit nem értünk.

Ő: A fordítás talánya.

(n)Ő: Így is lehet mondani, de ki kell terjeszteni ennek a túlságosan is szakmai jellegű szónak a hatótávolságát. Előfordul, hogy úgy

fogjuk fel az adatokat (tehát mindazt, ami már adott), mintha azok egy ismeretlen nyelven közölt jelek is volnának. Például fizikai effektusokat, kozmikus jelenségeket, ismétlődő nyelvbotlásokat, bizonyos táj színeit, a vonósnégyes összetételét, saját nyelvünk mondatait, szavait. Még az is megeshet, hogy mindezt úgy fogjuk fel, mintha jelentene vagy próbálna jelenteni valamit, amit nem értünk. Nézzük csak: szeretőm megszokott simogatása... Tegyük fel: mi lenne, ha mindez egészen mást jelentene? Egyfajta *elidegenítő* képességet gyakorlunk.

Ő: Ez a kifejezés a gnózis és a misztika területéről való.

(n)Ő: Mindkettő jó ismerője az érdek-es kérdéskörének.

Ő: Térjünk vissza az ön „fordítás”-ához.

(n)Ő: Tehát felállítunk egy hipotézist erről a másik nyelvről vagy másik beszédről. Azután annak feltételezett szabályai szerint megfogalmazott válaszokat próbálgatunk. Wittgenstein azt mondta: teniszlabdákat kaptunk, valamint a labdákkal együtt játékszabályokat. Azután észrevesszük, hogy a másik nem úgy használja a labdákat, ahogy a teniszben szokás, hanem mint a sakkfigurákat, vagy egy puzzle elemeit, vagy egy szöttes szálait. Ezeket a játékokat is ismerjük, megfejthetők számunkra. De képzelje el, hogy az a játék, amit a másik játszik, megfejthetetlen, és az illető olyan módon használja a labdákat, amit ön értelmetlennek ítél.

Ő: Hát akkor ne játsszon vele tovább!

(n)Ő: Dehogyan nem! Ez a par excellence érdek-es. Magunknak kell kitalálnunk a talányos üzenetekre adandó válaszokat.

Ő: Nincsenek kételyei afelől, hogy a másik valóban üzeneteket küld-e? S hogy nem csupán magában beszél, mint egy közönséges bolond?

(n)Ő: Nem tehetem. Van bennem valami vagy valaki, ami vagy aki nem beszél „engem”, az én nyelvem. Hogyan is ne vegyek tudomást erről a titkos vendégről? Ön azt mondta, hogy az én, mint minden tárgy, önmagában rejtí másságát. Valójában a nyelvvel van ez így. Kimondatlant tartalmaz a kimondott. Az érdek-es éppen az, hogy azt kimondhatóvá tesszük.

Ő: Az ön másika [autre] Isten lenne?

(n)Ő: A megnevezhetetlen. Színes kis ecsetvonásokkal Cézanne-nak sikerül „Sainte-Victoúe” nyelvén beszélnie. S vajon végezve a hegygel, sikerült megérteni azt? Egyáltalán nem. Egy másik festő Cézanne olajfestményeinek és akvarelljeinek tanulmányozásával újból *elidegeníti* azokat. Új színnyelvet talál ki. Az érdek-es kimeríthetetlen.

Ő: Számomra az ön érdek-ese ezúttal nem tűnik valami elővigyázatosnak.

(n)Ő: Nem is lehet az, ön is megmondta. Csak a felfüggesztés pillanatában az. De ez a pillanat a legrosszabb elővigyázatlanságot készíti elő: azt, hogy megpróbáljuk a másik nyelvét beszélni. Ha nem kockáztatnám meg a megfejtés vagy a kitalálás kalandját, az érdek-ese érdek-telen maradna.

Ő: Ön szerelmes típus?

(n)Ő: Ne legyen közönséges. Tény, hogy a nemiség mássága különösen az *elidegenedés* kockázatának makacs vállalásában tapasztalható meg, amely a szerelmet szenvedéllyé változtatja. Általa a szerelem megtapasztalható, sohasem merül ki benne. Hiába adjuk át magunkat legteljesebben egymásnak, attól még ön férfi, én pedig nő vagyok, két nyelvet beszélünk ugyanazon a nyelven belül, és mindketten arra törekszünk, hogy megfejtsük a másikét, azaz hogy a másiknak adjuk, amivel mi magunk sem rendelkezünk.

Ő: Miközben tisztában vagyunk vele, hogy mindez semmire nem jó?

(n)Ő: Mire jó az irodalom? Higgye el, az érdek-ese érdek-nélkülséget kíván.

Ő: A nyereség reménye, a kapitalizmus, amit mi rendszernek nevezünk, talán csak az érdek-ese utáni kapzsi sóvárgás túlhajtása: megszerezni és kamatoztatni azt, amivel nem rendelkezünk.

(n)Ő: Újra kellene olvasni, amit Marx az értéktöbbletről ír. A különös munkaerőről, amelynek működtetése nagyobb értéket ad, mint amekkorát elhasznál. De csak azzal a feltétellel, ha terméke áruforgalomba kerül.

Ő: Marx tőkése számára nyilvánvalóan a munkaerő az érdek-ese. Vajon merné-e azt állítani, hogy ez utóbbi nem a gazdasági kalkuláció nyelvét beszéli?

(n)Ő: Marx biztosan arra gondolt, hogy a munkaerő a rendszer másika. Úgy akarta bevezetni, mint igazi alanyát.

Ő: Nem sikerült.

(n)Ő: Nem; a másikat nem lehet, mint olyat bevezetni. A másik nem tehet egyebet, mint hogy megmarad érdek-esnek. Nem „működhet” önmagában: a többit működteti, mivel ő maga hiányzik. A többi pedig dögöve működik.